

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ ÚJ VERSTANÁRÓL

A Magyar Nyelvőrben jelent meg Deák-Sárosi László (2022) tanulmánya *Dallamhangsúly a magyar versben* címmel. Az írás a szerző hamarosan megjelenő verstani monográfiájának lényegi összefoglalását adja.

A verstan témakörében az elmúlt évtizedekben nemigen születtek doktori értekezések, akadémiai székfoglalók, nagyobb lélegzetvételi publikációk. A téma viszonylagos népszerűtlenségét magyarázhatjuk az oktatásban betöltött csekély szerepével: a verselés mára egyetlen (akár elhagyható) műelemzési szemponttá minősült (a magyarórákon is, az érettségi vizsgán is). Magyarázhatjuk azzal, hogy a kortárs lírának csupán egy (s talán a kisebb) szelete a ritmikus vers. Ami évszázadokon keresztül evidencia volt (a vers attól vers, hogy valamilyen periodikusan változó formára épül), nagyjából száz éve már nem kézenfekvő. Találunk persze jó néhány költőt, köztük egészen fiatalokat is, akik bravúrosan alkalmazzák a szonett formáját, vagy hibátlan hexameteret írnak (egyesek csupán ujjgyakorlatként, mások parafráználak), mindenesetre többségében „formátlanított” versben nyilatkoznak meg. De akár alkotói oldalról a *tekhné* elsajátításához, akár elemzői oldalról a verselés felismeréséhez keres valaki irodalmat, arra a következtetésre juthat, hogy a nagy verstani rendszerek már meg vannak írva.

Tehát miért is kell, mi értelme ma új verstant írni? „A magyar verselés és verstan központi, mindmáig megoldatlan kérdése a versszöveg ritmikus megszólaltatása, még hozzá anélkül, hogy az az értelmi tagolás rovására menne. Másképp mondva a tét az értelmi és a pusztán metrikai hangsúlyok érvényre juttatása rossz prozódiai tagolás nélkül” – írja a szerző (Deák-Sárosi 2022: 333). Ennyire célzottan a versek megszólaltatóinak, előadóinak nem készült eddig verstani összefoglaló (mondhatni, az előadót kicsit kifejejtették a célközönségből). Deák-Sárosi verstanának további újdonsága az imponálóan terjedelmes hangzó példatár, amely érthetővé, kézzelfoghatóvá teszi az elméletet. A szerző által definiált háromszólamú vers „harmadik” aspektusa néma olvasással ugyanis nehezen érzékelhető. (E sorok írója, aki eddig – ha a versritmusból adódott – önkéntelenül még némán is skandálva olvasott, és így is azonnal felismerte, példának okáért, a mégoly rejtett daktilusos vagy jambikus lüktetést. Ezúttal viszont rákényszerült, hogy a dallamhangsúlyról leírtakat a példák hallgatásával és hangos olvasással értse meg).

A szerző mind az irodalomtörténet, mind a hozzá kapcsolódó verstani diskurzusok tekintetében is határvonalnak tekint a XVIII–XIX. századot, amikortól már nem dallamra írták a verseket. Itt kezdődött a szövegvers korszaka, és itt kezd el a közönség elveszíteni a kapcsolatát a (tág értelemben vett) ritmussal, noha a szerzők számára még egyértelmű a vers és a zene szoros összefüggése. Mi több, Weöres Sándor (1939: 299) *A vers születésében* a zenei aspektust emeli elsőlegessé: „Kevés számú lyrai darabjaim közül most is azokat tartom sikerültebbeknek, a melyek

dallamát hordtam már, mielőtt kifejlett eszmém lett volna – úgy hogy a dallamból fejlődött mintegy a gondolat.” Tehát első lépésként a vers mögül eltűnt a „kottázható” dallam, a zenei formát azonban még tovább őrizte a hangsúly és az időmérték. Újabb stádiumnak tekinthető, amikor a szerző maga mond le a ritmusról. Hogy kellene-e legyen A VERSnek metrikai minimuma, itt nem térek ki rá (noha sokatmondó, hogy a szerző kizárólag metrikus verseket közöl a hangzó példatárban). Csupán tényként állapítom meg, hogy első hullámban a szövegvers megjelenése, később pedig az avantgárd, majd az azt követő különböző költői irányok hozták létre a zeneiségtől végleg elszakadt, élőbeszédre emlékeztető, prózához közelítő verset, és mindez előadói oldalról az értelmi előadásmód tendenciáját erősítette (az úgynevezett „szavalást”).

A szerző koncepciójának lényege, hogy az előadásban, megszólaltatásban a vers háromszólamúként hangozzon fel, amelynek meghatározói 1) hangsúly/hangerősség, 2) időtartam/időmérték, 3) hanglejtés/hangmagasság. A szerző ez utóbbinak szentel kiemelt figyelmet, amellyel a hagyományos verstanok alig, vagy egyáltalán nem foglalkoznak. Pedig a hangmagasság határozhatja meg az ütemhangsúlyok egymáshoz képest értelmezett hierarchiáját (de a hangsúlytalan szótagok egymáshoz való viszonyát is), vagyis a hangmagasságot ugyanolyan rangú versalkotó tényezőként kezeli, mint a hangsúlyt és az időtartamot. Ezzel – ha stílszerűen költőien akarok fogalmazni – visszaadja a versnek az elvesztett zenét, de úgy, hogy nem veszíti el az értelmi hangsúlyozás lehetőségét – sőt: éppen ezt biztosítja.

A szövegverssel és a formátlanított verssel nem csupán a vers zeneisége szorult háttérbe, hanem ezzel együtt valami a jelentésből is eltűnt, hiszen tagadhatatlan, hogy a forma is jelentéshordozó. Pedig versélményeink túlnyomó részét ma néma olvasással fogadjuk be. „»A vers az, amit mondani kell« – idézem a Kányádi Sándor által szintén idézett meglátást. A verset, a ritmikus verset valóban mondani vagy inkább előadni, recitálni kell, mert úgy jut érvényre a legjobban” – írja a szerző (2022: 335). Én pedig magyartanárként aggódva teszem fel a kérdést, hogy vajon a tanítás során minden verset felolvasnak-felolvastatnak-e. Milyen szerepet játszik a tanításban a vers zeneisége? Egy iskolás elemzési szemponttá szegényül (jó esetben), vagy akár szóba se kerül?

Abban a tekintetben, hogy a metrummal keletkezett szövegversek esetében jogunk van-e megfosztani a verset a ritmusától az értelmi „hangsúlyozás” javára, a szerző kérlelhetetlen. De abban is, hogy a vers értelmét a ritmusnak rendeljük alá. Mondjuk úgy, hogy az előadásmódban sem korlátlan az interpretációs szabadság, mint ahogy a műelemzésben-műértelmezésben sem. A tanulmány sajátos perspektívája onnan is magyarázható, hogy Deák-Sárosi László költő, s így nem pusztán elemzőként, hanem alkotóként is érintett a témában.

Az embernek lehet olyan érzése, hogy az előadóknak kínált recept túlságosan definiatív, különösen akkor, ha a dinamikus hangerőhangsúly és hangmagasság összefüggéseit ábrázoló táblázatot tanulmányozza, ám ez koránt sincs így. Az előadó ugyanis szabad kezét kap a prozódiai dallammenet meghatározásában, természetesen a magyar nyelv sajátos logikáján belül. A hangzó példatár egyik szövege, a *Szeptem-*

ber végén a recitáló előadásmód egyik olyan példája, amelyen keresztül a legteljesebben megérthető a szerző szándéka: az időmértékes lüktetés tökéletes érzékeltetése mellett a magyar nyelv logikájának megfelelő értelmi hangsúlyozás.

E verstani diskurzus folytatása, a további reflexiók a versek megszólaltatóira várnak.

Szakirodalom

Deák-Sárosi László 2022. Dallamhangsúly a magyar versben. *Magyar Nyelvőr* 333–49.
<https://doi.org/10.38143/Nyr.2022.3.333>

Weöres Sándor: A vers születése. [http://adattar.vmmi.org/cikkek/8498/hid_1964_07-08_02_](http://adattar.vmmi.org/cikkek/8498/hid_1964_07-08_02_weores.pdf)
weores.pdf (A letöltés ideje: 2022. 12. 29.)

Terdikné Takács Szilvia PhD

középiskolai tanár, szakértő

Petőfi Kulturális Ügynökség Kazinczy Műhely

E-mail: Takacs.Szilvia@petofiugynokseg.hu

<https://orcid.org/0000-0002-4358-7038>